

“...Светлы ж след будзе вечна жывым”

Крыніца друкавання: Запартыка, Г. “...Светлы ж след будзе вечна жывым”: Да гісторыі архіўнай спадчыны Максіма Багдановіча / Ганна Запартыка // Роднае слова. — 2011. — № 12. — С. 8-14.

21 красавіка 1923 г. газета “Савецкая Беларусь” нататкай “Знойдзеныя скарбы! (К творчасці Максіма Багдановіча)” Н. Бываеўскага (Я. Дылы) паведамляла, што *“пазаўчора, 19 красавіка, атрыман ліст ад бацькі без пары намершага беларускага паэта Максіма Багдановіча, які парадуе ўсіх культурнікаў”*. Аўтар пісаў пра цудам выратаваныя скарбы творчасці паэта і пра тое, што А. Я. Багдановіч гатовы падарыць іх *“маладой Савецкай Беларусі”*. *“Прыдзецца падумаць і аб выданні твораў”*, – зазначаў Н. Бываеўскі і ў заключэнні вітаў *“працоўных Беларусі з гэтым шчаслівым для беларускае культуры днём”*.

У хуткім часе, 16 чэрвеня 1923 г., у ДOME працаўнікоў асветы ў Мінску адбыўся вечар памяці беларускага паэта М. Багдановіча. У гэты ж дзень ужо згаданая тут газета “Савецкая Беларусь” апублікавала ўспаміны З. Бядулі, Я. Дылы, а таксама артыкул “Скарбы творчасці Максіма Багдановіча (Атрыманыя рукапісы пісьменніка)” Я. Дылы. З хваляваннем, не хаваючы выключнай радасці з нагоды набыцця Інстытутам беларускай культуры *“скарбаў творчасці”*, аўтар упершыню расказаў пра шчаслівы вынік пошукаў, які неўзабаве ўвасобіўся ў выдатны двухтомнік **“Творы М. Багдановіча”** з серыі “Акадэмічная бібліятэка беларускіх пісьменнікаў”.

Аўтар дзяліўся з чытачамі звесткамі пра тое, што ўвайшло ў гэтае паступленне, і першым рабіў агляд архіўнай спадчыны пісьменніка. Уражвае багацце дакументаў, якія маглі б і сёння служыць невычэрпнай крыніцай інфармацыі пра жыццё і творчасць аднаго з самых выдатных паэтаў Беларусі.

Язэп Дыла паведамляў, што архіў М. Багдановіча прывёз у Мінск яго бацька Адам Ягоравіч, каб *“перадаць на захоў і карыстанне беларускім культурным установам”*. Як ужо сказана, архіў быў багаты. Аўтар артыкула з захапленнем пісаў: *«Па надворнаму ўжо ўражанню адразу відаць, што найбольш усяго мы маем перад сабой вершаў М. Багдановіча. Цэлыя сшыткі спроб накідаў і выпрацаваных тэкстаў; дзесяткі лістоў, чацьвёртак, паўлістоў і цэлых аркушаў паперы, занятых радкамі таксама вершаў. Тут*

мы маем першабытныя варыянты як друкаваных яго вершаў, так яшчэ і нідзе не надрукаваных. <...> Сярод чарнавікоў ёсьць і першая рэдакцыя “Мушкі-зелянушкі”, варыянты “Вэронікі”, “Максіма і Магдалены” і іншых больш выдатных паэтычных твораў песьняра. Асабліваю ўвагу зварочваюць на сябе вершы першага перыяду творчасьці, калі яшчэ слоўнікавы матар’ял вершаў не даваўся пісьменніку ў сэнсе чыстаты беларускай мовы; затым ёсьць папачка вершаў, якія падбіраліся Максімам для сшытку “Палынтрава”, новага збору яго паэтычных твораў. Ёсьць таксама цікаўная тэтрадка вершаў-перакладаў з беларускае на расейскую мову пад назваю “Белорусские поэты”, дзе зьмешчаны пераклады Максіма Багдановіча з Марцінкевіча, Няслухоўскага, Я. Купалы, Я. Коласа і іншых. Ня выкарыстаўшы белавік гэтых сваіх перакладаў для надрукаваньня ў расейскіх журналах (на рукапісы ёсьць адзнакі, што сшытак вярнулі), Максім карыстаецца гэтым сшыткам для сваіх чарнавых накідаў беларускіх вершаў і кожын шматок чыстае паперы напаяўняе сваёю “бісернаю” рукою новых арыгіналаў. У гэтым якраз сшытку зьмешчан вельмі цэнны аўтабіяграфічны нарыс – ліст да рэдакцыі “Нашае Нівы”, арыгінал якога, мабыць, не захаваўся».

Камісія, створаная Інбелкультам для прыёму архіўнай спадчыны паэта, занатавала 48 арыгінальных вершаў, большая частка з якіх не друкавалася, а таксама папку з вершамі (30 – 40 адзінак), моцна пашкоджаную агнём і якую можна было чытаць толькі адзін раз з павелічальным шклом.

Ужо па першым аглядзе было зразумела, што ў папцы невядомыя вершы. З архівам паступілі 10 твораў мастацкай прозы, многія з якіх былі аўтарам не завершаны, а таксама рукапісы артыкулаў на рускай, беларускай і адзін на ўкраінскай мове (“Забути шлях”). Сярод рукапісаў невялікая колькасць лістоў: усяго каля 10 не адасланых адрасатам, сярод якіх два перадсмяротныя – бацьку і прыяцелю. Як адзначаў Я. Дыла, «маем 194 захаваных лістоў да Максіма Багдановіча, якія часткаю датычаць яго творчасьці (напр., перапіска з рэдакцыяй “Нашай Нівы”), часткаю асьвятляюць беларускае культурна-нацыянальнае жыцьцё, матар’ялаў аб чым, шчыра кажучы, беларускія культурнікі не захавалі на сваёй нядбаласьці і ў гэтым сэнсе “някультурнасьці”. Маюць таму вялікую цэннасьць лісты без пары памёрага беларускага паэты і публіцыста Сяргея Палуяна (лікам 9), лісты кіраўнікоў “Нашае Нівы” (27 экз.), Яўгена Хлябцэвіча (4), Я. Купалы (2), Б. Эпімах-Шыпілы (2), В. Лявіцкай (12) і 7 лістоў добра Менску вядомага

Алеся Бурбіса (ад 1915 і 1916 г.г.). Нельга не адзначыць, што сярод лістоў да Максіма Багдановіча ёсць адзін ліст ад Цёткі (Алёізы Пашкевічанкі – Кэйрыс), гэтай адзінай беларускай сацыялісткі “без палітычнай плямы” памылак».

Камісія прыняла 11 здымкаў паэта, індыўідуальных і групавых. Усё гэта павінна было скласці аснову выдання твораў М. Багдановіча, працу над якім распачынаў Інбелкульт. Перададзенае бацькам паэта Адамам Багдановічам склала хоць і асноўную, але толькі частку яго архіўнага збору.

Пачынаючы працу, літаратурная камісія рабіла аб’явы ў перыядычным друку, пісала лісты тым, хто мог валодаць рукапісамі і дакументамі, мог напісаць успаміны, і запрашала далучацца да справы “*на дастойным выданні жыццьеапісу і пладоў багатай творчасці без пары памёрашага нашага таленту*”. Так што пад канец працы над двухтомнікам Інбелкульт валодаў даволі багатым і разнастайным архіўным зборам творчай і дакументальнай спадчыны М. Багдановіча.

Адам Багдановіч, бацька паэта Максіма Багдановіча. 1908 г.

Язэп Дыла зрабіў спробу адшукаць у Яраслаўлі сям’ю М. Багдановіча яшчэ ў 1918 г., калі Беларускі нацыянальны камісарыят у Маскв¹ пастанавіў сярод іншага і выданне твораў М. Багдановіча. Але намаганні былі дарэмнымі. Як напісаў Я. Дыла, “*пасля некалькіх спроб адшукаць бацькоў пісьменніка, якія жылі ў Яраслаўлі, і за часы, калі гэтае места перажыло*

---

¹ Беларускі нацыянальны камісарыят – адзел Наркамата па справах нацыянальнасцей РСФСР у 1918 – 1919 гг. Створаны ў Петраградзе 13.02.1918 г. 3 сакавіка 1918 г. – у Маскве. Я. Дыла падтрымліваў сувязі з Белнацкамам, а з лістапада 1918-га стаў сябрам Маскоўскай беларускай секцыі РКП(б).

белавардзейскае паўстанне, лічылі ўжо загінуўшымі ад бояк на вуліцах і пажару як старых Максіма, так і ўсе яго рукапісы”². І ўсё ж пад задуму Белнацкама даследчыку ўдалося сабраць некаторыя матэрыялы, у асноўным ад знаёмых і сяброў паэта. Белнацкамаўскае выданне не адбылося, і, калі пачалася праца над укладаннем збору ў Інбелкульце, Я. Дыла перадаў іх літаратурнай камісіі.

Адам Багдановіч самастойна знайшоў шлях да Інбелкульта, і трэба адзначыць, у нейкім сэнсе выпадкова. Як ужо тут гаварылася, 19 красавіка 1923 г. установа нечакана атрымала заяву “*заведуючага Научной библиотекой при Ярославском историческом музее Адама Георгиевича Богдановича*”. У заяве тлумачылася акалічнасць, якая спрыяла яе аўтару знайсці патрэбнага адрасата:

«Уважаемые товарищи, дорогие земляки!

В № 12 “Красной нивы” в заметке об Институте белорусской культуры, между прочим, напечатано: “Инбелкультом приготовлены два академических издания белорусских писателей и поэтов, которые выйдут впервые в свет в полном собрании. В первую очередь будут изданы сочинения Дунина -Марцинкевича, Богдановича, Цётки, Каганца и Ядвигина Ш.”³

Эта случайная заметка меня несказанно обрадовала, ибо дает мне возможность исполнить свой национальный долг перед белорусским народом и перед памятью моего сына Максима Адамовича Богдановича, ранняя смерть которого несомненно была тяжелой утратой и для его друзей, и для его родни.

Дело в том, что у меня хранится его архив и все то, что имело отношение к его личности и к его литературной деятельности: несколько десятков его стихотворений последнего периода, нигде не напечатанных, черновики почти всех его стихов и других писаний, экземпляр отдельного издания его стихов (“Вянок”) с его замечаниями и поправками, оттисками его статей на русском языке, его переписка и предсмертные письма ко мне и к товарищам, его фотографии чешские карточки, в том числе одна из позднейших, белорусская азбука, над которой он работал в последние дни своей жизни и т. п.

---

² Радок з артыкула Я. Дылы, змешчанага ў “Савецкай Беларусі” ад 16.06.1923 г.

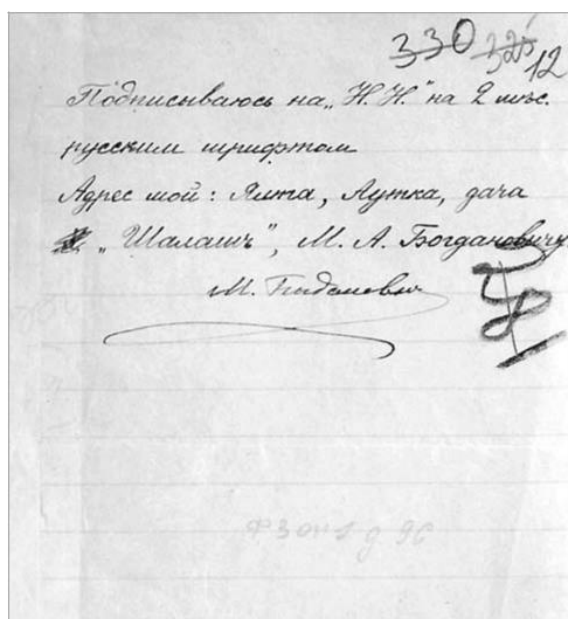
³ Можна дапусціць, што ў дадзеным выпадку слова *будуць* больш азначала намеры, чым сцвярджанне.

По весу все представляет значительную массу – около пуда.

Сохранить все это от пожара во время Ярославского восстания (моя квартирная уникальная библиотека и почти все имущество сгорели) представляло чрезвычайные трудности. Закопать в землю не было времени, и я, затолкав все это в сундук, затопил его в погребе.

Хотя сундучок был целиком затоплен, его вода от пожара, видимо, испарилась и крышка обгорела. По счастью, почти все сохранилось, хотя кое-что обуглилось.

Удалось спасти, хотя и не все (например, его личная библиотека по белоруссике сгорела), но затем возникал мучительный вопрос, куда все это девать, куда сдать на хранение? Ведь Нашинский [Нашаніўскі?] музей остался за рубежом, а что делают в Минске и делают ли что-либо в отношении охраны и истолкования национальных ценностей, мне было не известно: мои живые связи с Белоруссией все затерялись. Наконец я уже было решил в этом году обратиться в Белорусский комиссариат по просвещению, как вдруг попала на глаза упомянутая выше записка. Это мне и нужно”⁴

Аўтограф паштоўкі Максіма Багдановіча ў “Нашу Ніву”. 1909 г.

_____ Праз многа гадоў “гісторыю з кувэркам” удакладніць зводны брат Максіма Павел Адамавіч Багдановіч у лісце да Н. Ватацы ад 9 студзеня 1965 г.: “Рукописей и автографов брата у меня нет”⁵. В июле 1918 г. от

⁴ Цытуецца па выданні “Шлях паэта”. Складальнік Н. Б. Ватацы. – Мінск, 1975. – С. 127 – 128.

⁵ А. Багдановіч у сваім архіве меў рукапісы брата. У лютым 1950 г. ён перадаў два вершы “Крыціку” і “Ракаўкі” з П. Верлена С. Шумаковічу, які апублікаваў іх у газеце “ЛіМ” 08.04.1950 г.

Белорусской Рады в Ярославль приезжала комиссия для получения Максимова архива. Отец отказался это сделать. <...> Сундук с архивом брата я поставил в погреб на лёд, и наша семья покинула дом. Дом сгорел в последний день мятежа. Когда горел погреб, лёд растаял, сундук погрузился в воду, крышка и верхний слой обгорели. Вода смочила все рукописи. В таком виде сундук был нами извлечен”⁶.

Адам Багдановіч прывозіў дакументы ў Інбелкульт на працягу 1923 – 1924 гг. некалькі разоў, а калі пачалася актыўная падрыхтоўка выдання збору твораў, уключыўся ў працу па пошуку рукапісаў Максіма: ім былі сабраны ўспаміны яраслаўскіх сяброў паэта, зроблены копіі з артыкулаў сына, надрукаваных у яраслаўскай газеце “Голос”, выяўлены і скапіраваны некаторыя біяграфічныя матэрыялы.

У гэты перыяд архіў М. Багдановіча папоўніўся ўспамінамі В. Ластоўскага, Х. Імшэнніка, новымі звесткамі ад З. Бядулі, А. Смоліча, копіямі з аўтографаў вершаў і двух лістоў, дасланых А. Луцкевічам з Вільні, сшыткам з аўтографамі 14 вершаў паэта пад агульным загаловам “Каханне і смерць. Нізка вершаў”, які прывёз ад Р. Зямкевіча С. Некрашэвіч з паездкі ў Заходнюю Беларусь у 1926 г.

Багацце матэрыялаў дало падставы літаратурнай камісіі планаваць выданне трох тамоў: *“I-шы том – вершы паэта, II-гі – яго проза бэлетрыстычнага, крытычнага і публіцыстычнага зместу, III-ці – біяграфічны і крытычны матар’ял аб поэце”⁷.*

На працягу 1927 – 1928 гг. два тамы творчай спадчыны М. Багдановіча ўбачылі свет. У другім томе быў змешчаны **“Апіс рукапісаў М. Багдановіча і матар’ялаў да яго біяграфіі”**, зроблены В. Мачульскім. “Апіс...” дае агульную характарыстыку архіўнага збору і кароткае апісанне зместу дванаццаці папак. Не ўвайшлі ў апісанне дзве папкі з кнігамі і перыядычнымі выданнямі. Дзякуючы гэтаму дакументу мы маем унікальнае сведчанне аб страчанай архіўнай спадчыне паэта і з вялікім жалем можам ацаніць памеры гэтай страты.

Трэці запланаваны том не выйшаў, хоць матэрыялы для яго былі сабраны. Надыходзілі трагічныя 1930-я. Многія сябры літаратурнай камісіі, якія займаліся падрыхтоўкай выдання, былі абвінавачаны ў надуманых і да

---

⁶ Цытуецца па выданні “Шлях паэта”. С. 177.

⁷ Замоцін, І. Прадмова да выдання “Творы М. Багдановіча” / І. Замоцін. – Мінск, 1927. – Т. 1. – С. VII.

неверагоднасці недарэчных злачынствах: у 1930 г. арыштаваны Я. Дыла (спрычыніўся да збору матэрыялаў М. Багдановіча), М. Гарэцкі і У. Дубоўка (абодва займаліся разборкай і капіраваннем рукапісаў, пашкоджаных пажарам), А. Смоліч (адказны рэдактар выдання), В. Ластоўскі (неадменны сакратар АН БССР), у 1933 г. звольнены з Інстытута беларускай літаратуры і мастацтва як “класава-варожы элемент” адзін з самых актыўных удзельнікаў выдання, сакратар камісіі В. Мачульскі (у 1934 г. пакінуў Беларусь) і аўтар “Бібліяграфіі літаратуры аб М. Багдановічу” Я. Барычэўскі (12.09.1934 г. ён пайшоў з жыцця). Незайздросны лёс чакаў і многіх іншых, хто мог зрабіць для памяці паэта вялікія паслугі.

У канцы 1930-х гг. да архіўнага збору М. Багдановіча, што зберагаўся ў Інстытуце мовы, літаратуры і мастацтва АН БССР, звярнуўся малады вучоны Рыгор Жалезняк, які працаваў над кандыдацкай дысертацыяй **“Поэзия М. А. Богдановича”** (абараніў у 1940 г. у Ленінградскім універсітэце). Машынапіс дысертацыі з праўкамі яе аўтара захоўваецца ў Беларускай дзяржаўнай архіве-музеі літаратуры і мастацтва ў фондзе Л. Бэндэ (Ф. 66. – Адз. зах. 1389, 1390, 1391). Асобнік названай дысертацыі захоўваецца ў Фундаментальнай бібліятэцы Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта. Менавіта гэтым асобнікам карысталася Н. Ватацы, якая ў канцы 1950-х пачала пошук невядомых аўтографаў і тэкстаў паэта.

Сёння дысертацыя Р. Жалезняка – адзіная крыніца таго часу, у якой зафіксавана некалькі тэкстаў М. Багдановіча ці іх фрагментаў, аўтографы якіх страчаны. Аўтар дысертацыі вельмі ўважліва вывучаў архіў паэта, прыклаў немалыя намаганні па расчытцы тэкстаў, якая не ўдалася яго папярэднікам – укладальнікам акадэмічнага двухтомніка. На кожны выпадак цытавання Р. Жалезняка робіць спасылку на нумар папкі і нумар аркуша. На адной са старонак на радкі, дзе даследчык каменціруе адзін з лістоў М. Багдановіча ў сувязі з датаваннем вершаў зборніка “Вянок”, спасылка аўтара ўразіла нечаканай інфармацыяй: *“Большинство писем Богдановича исчезло из его архива в Акад[емии] наук БССР. Письмо, на которое я ссылаюсь частично опубликовано в 1-м томе собр. соч. Богдановича, стр. 450”*. Дык вось – *“большасць лістоў знікла”*. Значыць, не ўсе страты можна звязаць з ваеннымі падзеямі. Тады хто забраў лісты з архіва М. Багдановіча і ці толькі лісты? Сёння мы павінны з выключнай увагай аднесціся да навуковай працы Р. Жалезняка, асабліваў той частцы, дзе прыводзяцца да гэтага часу не

друкаваныя тэксты паэта. А на пытанні “хто?” і “ў якой колькасці маглі знікнуць дакументы з архіўных збораў АН БССР?” мы наўрад хутка знойдзем адказ.

У 1930-я гг. беларускае літаратуразнаўства да даследаванняў жыцця і творчасці М. Багдановіча звярталася эпизадычна. У пачатку 1930-х выйшлі невялікія артыкулы пад прозвішчамі Л. Бэндэ і М. Пятуховіча, у 1935 г. – артыкул “Літаратурная спадчына Максіма Багдановіча” А. Кучара (ЛіМ; 11.09.1935), у 1940 г. – артыкул Р. Жалезняка, які папярэднічаў абароне яго кандыдацкай дысертацыі. Але, акрамя Р. Жалезняка, да архіва паэта ні Л. Бэндэ, ні А. Кучар у сваіх артыкулах не апелывалі.

Нельга адзначыць вялікай цікавасці да гэтай тэмы і ў 1940-я гг.: некалькі артыкулаў Я. Казекі, Н. Перкіна, Я. Шарахоўскага. На гэтым спіс аўтараў амаль вычэрпваецца.

Новы этап у гісторыі багдановічазнаўства акрэсліўся ў другой палове 1950-х – 1960-я гг. У гэты перыяд актыўна працуюць у названай галіне літаратуразнаўства С. Майхровіч, С. Александровіч, Н. Кавалёў, А. Адамовіч, М. Барсток, Н. Ватацы, А. Бачыла; да творчасці М. Багдановіча звяртаюцца Я. Брыль, А. Лойка, М. Стральцоў, друкуюцца ўспаміны З. Верас, Д. Дзявольскага, Г. Валасовіч-Гразновай і інш.

Гэты час пазначаны і шматлікімі знаходкамі неведомых твораў паэта, дакументаў аб яго жыцці і дзейнасці, а таксама дакументаў Адама Ягоравіча і Марыі Апанасаўны, яго братаў, блізкіх сяброў і сваякоў. Найперш трэба адзначыць вялікую пошукавую працу Н. Ватацы, Ю. Пшыркова і А. Бачылы, дзякуючы якім адбыліся многія знаходкі з архіўнай спадчыны паэта і яго сям’і. Алесь Бачыла спрычыніўся і да стварэння архіўнага фонду сям’і Багдановічаў у Беларускай дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва ў канцы 1960-х гг. На пачатку снежня 1968 г. аўтар вядомага нарыса “**Дарогамі Максіма**”, які выйшаў асобнай кніжкай у 1971 г., перадаў Цэнтральнаму дзяржаўнаму архіву літаратуры і мастацтва БССР дасланы яму з Яраслаўля ліст наступнага зместу: *“Если литературный архив захочет приобрести альбом и другие материалы, о которых Вы упоминаете, то я согласна на это... После Николая Адамовича никаких архивов не осталось. Всё, что у него было, он в своё время передал Павлу Адамовичу. Что касается работ Павла Адамовича, то они, по мнению тов. Мазурова, методического характера не имеют... Фотокопия с картины Рафаэля в скором времени*

будет Вам выслана. С уважением А. И. Богданович”⁸. Другі ліст, напісаны А. Бачылу і датаваны па паштовым штэмпелі 18.10.1968 г., які трапіў у архіў на два дзясяткі гадоў пазней ужо з архівам А. Бачылы, мае наступныя радкі: *“Здоровье Павла Адамыча постепенно таяло, и мы все не думали и не ждали столь быстрой развязки, которая наступила 6 октября в четыре часа утра... Теперь о Вашей просьбе. Мать носит фамилию по П. Адамычу, Богданович Августа Ивановна. Что касается архива П. Адамыча, то мы не будем возражать, если им кто-то интересуется или кому нужен. Будем ждать Ваших рекомендаций по этому вопросу. Себе мы оставим немногие вещи на память... В одном из разговоров П. Адамыч просил меня помочь матери в разборе личных дел его и в том, что он хранил... Кузнецов”*⁹. Як бачым, ліст, названы мною другім, быў напісаны праз два тыдні пасля смерці П. А. Багдановіча – асноўнага захавальніка архіўнай спадчыны сям’і. У кнізе А. Бачыла не называе канкрэтную дату наведвання Яраслаўля і сустрэчы з сям’ёй Багдановічаў. Але з нарыса зразумела, што пры жыцці Паўла Адамавіча гаворка пра перадачу сямейных рэліквій у Беларусь не вялася. *“Першае падарожжа на мясцінах звязаных з жыццём Максіма Багдановіча, падарыла мне шмат уражанняў. Асабліва сустрэча з яго братам Паўлам Адамавічам, які жыў у Яраслаўлі. І усё ж поўнасьцю сваіх магчымасцяў выкарыстаць не ўдалося. Я меркаваў, што не толькі здолею распытаць у Паўла Адамавіча пра Максімава жыццё, але і пазнаёмлюся з некаторымі сямейнымі дакументамі. Я ведаў, што яны ёсць, нават бачыў, дзе яны ляжалі... Аднак Павел Адамавіч абмежаваўся тады толькі размовай...”*¹⁰. Далей А. Бачыла зазначае, што другое яго наведванне Яраслаўля адбылося ў хуткім часе пасля смерці Паўла Адамавіча. Думаецца, што гэта было недзе ў сярэдзіне снежня 1968 г. Перад паездкай А. Бачыла, каб заручыцца згодай прадстаўляць архіў-музей, і перадасць яго кіраўніку ліст, названы мною ў самым пачатку. З яго і пачынаецца гісторыя архіўнага фонду сям’і Багдановічаў у Беларусі.

27 снежня 1968 г. Алесь Бачыла напісаў у архіў ад імя Аўгусты Іванаўны Багдановіч адпаведную заяву, згодна з якой перадавалася 96 унікальных дакументаў; 60 з іх складалі фотаздымкі з сямейнага альбома Багдановічаў. Дзякуючы А. Бачылу ў Беларусі тады з’явіўся і згаданы пісьменнікам у сваёй

⁸ Ліст захоўваецца ў справе фонда сям’і Багдановічаў у БДАМЛМ. – Ф. 153.

⁹ БДАМЛМ. – Ф. 323. – Воп. 1. – Адз. зах. 198.

¹⁰ Бачыла, А. Дарогамі Максіма : (Жыццёвы і творчы шлях М. Багдановіча) / А. Бачыла. – Мінск, 1971.

кнізе пакет, на якім было пазначана “**Дакументы Марылькі**”. Імі былі пасведчанні Санкт-Пецярбургскай гарадской паліцэйскай управы на права пражывання ва ўсіх гарадах Расійскай імперыі [на адваротным баку білета запіс свяшчэнніка Хмарына-Гарадзецкай царквы Мінскага павета (в. Сёмкаў Гарадок) Пашкевіча аб вячанні 30 кастрычніка 1888 г. М. А. Мякоты з А. Я. Багдановічам]; фотакопія пасведчання М. А. Мякоты аб сканчэнні Мінскага трохкласнага жаночага вучылішча; газета “Гродненские губернские ведомости” за 29 студзеня 1893 г. з адзіным вядомым апавяданнем М. Мякоты-Багдановіч “Накануне Рождества”.

26 чэрвеня 1969 г. А. Бачыла, зноў жа па даручэнні Аўгусты Іванаўны, перадае архіву літаратуры і мастацтва яшчэ адну частку дакументаў з сямейнага архіва Багдановічаў: лісты К. П. Пешкавай, фотаздымкі (усяго 50), гранкі ўспамінаў Л. Зайца з Віленскай газеты “Искра” (у кнізе А. Бачылы ён абазначаны крыптанімам *З-ц*; імя аўтара ўспамінаў было забаронена), квіткі да грашовых пераводаў і інш.

20 верасня 1973 г. адбылося чарговае паступленне ў архіўны фонд Багдановічаў, на гэты раз ад Н. Ватацы. Вядомай падзвіжніцай былі падараваны копіі здымкаў М. Багдановіча, М. Мякоты-Багдановіч, Г. Какуевай.

На пачатку сакавіка 1977 г. прадстаўнікі Цэнтральнага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва наведалі Яраслаўль. Адзіным спадчыннікам А. І. Багдановіч заставаўся яе сын Віктар Мікалаевіч Кузняцоў, да якога і быў скіраваны шлях. 2 сакавіка 1977 г. паміж ім і архівам-музеем было падпісана пагадненне аб перадачы ў архіўны фонд Багдановічаў яшчэ адной часткі ўнікальных дакументаў сям’і: фотаздымкі, завяшчанне А. Я. Багдановіча дзецям, лісты, дакументы да біяграфіі Л. А. Багдановіча і П. А. Багдановіча і інш. Усяго больш за 550 дакументаў. Тады ж былі набыты і дастаўлены ў Мінск прадметы сямейнага побыту Багдановічаў і асабістыя рэчы некаторых членаў сям’і, усяго 38 адзінак: мельхіёравае і фарфоравае блюда, металічная кававарка, гліняны хатні посуд, сталовыя і чайныя лыжкі, відэльцы, драўляная чорная скарбонка і іншыя прадметы, а таксама асабістыя рэчы А. Я. Багдановіча, братаў Льва і Паўла Багдановічаў.

Акрамя апісанага тут фонду сям’і Багдановічаў, дзе ёсць усяго адзін аўтограф М. Багдановіча – паштоўка да брата Льва (Ф. 153. – Воп. 2. – Адз. зах. 26), архіў-музей мае два аўтографы паэта: у фондзе Беларускага музея імя Луцкевіча – паштоўка ў “Нашу Ніву” за 1909 год (Ф. 3. – Воп. 1. – Адз.

зах. 96), у фондзе Я. Раманоўскай – прыватная запіска (Ф. 394. – Воп. 1. – Адз. зах. 5), а таксама шматлікія дакументы ў розных фондах, якія расказваюць пра жыццё, дзейнасць і ўшанаванне памяці М. Багдановіча.

Вялікай надзеяй на шырокую хаду ў збіранні і вывучэнні спадчыны паэта стала стварэнне ў 1981 г. музея, які размясціўся ў Траецкім прадмесці ў Мінску. Сёння Літаратурны музей М. Багдановіча мае выдатныя здабыткі: прадметы, звязаныя з жыццём М. Багдановіча і яго блізкіх, творча-дакументальныя рэчы, а таксама шматлікія выданні і даследаванні, прысвечаныя паэту, яго атачэнню і часу. Усё гэта службыць развіццю багдановічазнаўства, з’яўляецца каштоўнай пярлінай скарбніцы паэта.

Гэтую скарбніцу выдатна дапаўняюць дакументы беларускіх архіваў і архіваў краін, дзе былі выяўлены дакументы М. Багдановіча. Акрамя Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, дакументы пра паэта і яго блізкіх захоўваюцца ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі (пра Мякотаў – продкаў маці М. Багдановіча; пра А. Я. Багдановіча – бацьку паэта і яго продкаў – сялян вёскі Касарычы Бабруйскага павета Мінскай губерні; дакументы, звязаныя з гісторыяй дома ў Мінску, дзе нарадзіўся паэт; пра самога паэта, калі ён працаваў у Мінскім аддзеле Беларускага таварыства пацярпелым ад вайны і Мінскай губернскай харчовай камісіі), Нацыянальным гістарычным архіве ў г. Гродна (дакументы аб дзейнасці А. Я. Багдановіча), Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь (Ахоўная грамата паўнамоцнага прадстаўніка БССР пры ўрадзе РСФСР, дасланая А. Я. Багдановічу для ажыццяўлення перавозкі ў Беларусь асабістага архіва сына, а таксама дакументы, якія адлюстроўваюць падзеі па ўшанаванні памяці паэта) і інш.

Вось толькі страчаны асабісты архіў М. Багдановіча не дае супакою. А што калі яго ўнікальныя папкі ўсё-такі недзе зберагаюцца і чакаюць свайго адкрыцця? І тады, як Я. Дыла ў далёкім 1923 г., мы зможам павіншаваць адзін аднаго са *“шчаслівым для беларускае культуры днём”*.